

*До спеціалізованої вченої
ради ДФ 35.051.133
при Львівському національному
університеті імені Івана Франка*

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора філософських наук, професора

Малівського Анатолія Миколайовича

на дисертацію **Гнатіва Андрія Дмитровича**

на тему: **“ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЛЮБОВІ**

У ФІЛОСОФІЇ ЖАНА–ЛЮКА МАРІОНА”

подану на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»

за спеціальністю 033 – Філософія

Актуальність теми дослідження. Обрана Гнатівим А. Д. тема є актуальною в нинішній ситуації радикальних змін, яка зумовлює вихід на перший план одвічних та наскрізних філософських проблем. Йдеться про пошук відповідей на питання про те, що таке людина? Як вона має жити? Як можлива реалізація людиною власного покликання та як можлива любов як почуття людини, пов'язане з сердечною прихильністю та симпатією, яке супроводжується переживанням насолоди від гармонії Всесвіту?

Специфіка сучасної рецепції зазначених проблем значною мірою зумовлена впливом додаткових обставин, а саме – результатами втілення в життя раніше обраного шляху технічного прогресу. Насамперед йдеться про важливість захисту автономії внутрішнього світу людини, що передбачає пошуки нового способу ставлення до раціоналізму та раціоналістичної традиції. А тому на перший план виходить питання про те, як можливо переорієнтувати увагу та зусилля людини з технічних цілей на шляхи реалізації нею власного покликання у Всесвіті.

Дисертація Андрія Дмитровича Гнатіва належить до числа тих свіжих та оригінальних досліджень, автори яких прагнуть тримати руку на пульсі життя. Він зосереджує увагу на творчості Жана-Люка Маріона, чие багатопланове вчення все ще недостатньо знайоме вітчизняній спільності. Маріон – відомий католицький богослов, авторитетний феноменолог, знаний історик європейської філософії (насамперед, Декарта). Наше знайомство з видатними мислителями сучасності, які плідно працюють в окресленому

силовому полі – запорука активної власної присутності в духовному ландшафті світового філософування. Об'єктом основної уваги автора дисертації є розроблена Маріоном змістовна альтернатива сучасному знедуховленому світу у вигляді феноменології любові. Якими ж бачить автор дисертаційного дослідження шляхи розкриття заявленої теми?

Вихідним та базовим переконанням Маріона (і дисертанта) є стурбованість тенденцією дегуманізації сучасної людини, до проявів якої належать загрози та перешкоди на шляху реалізації одного з найбільш людських почуттів – почуття любові. Змістовною передумовою усунення зазначених перешкод є звертання до доби формування базових цінностей та смислів техногенної цивілізації. Йдеться про Новий час взагалі та філософську спадщину Рене Декарта зокрема, з іменем якого однозначно пов'язується становлення техногенної цивілізації. А тому звернення до його філософської спадщини є важливим кроком в процесі осмислення долі феномена любові в сучасному світі. Останні кількатороків європейської історії демонструють нам широкий діапазон варіантів тлумачення спадщини Декарта, крайніми полюсами якого є, з одного боку, поверхневе бачення її як розробки дегуманізованої інструментальної раціональності та як свого роду рупору технічної цивілізації; з другого — рецепція її як незавершеного антропологічного проєкту, основні принципи якого співзвучні нашим сучасним пошукам. Маріон як глибокий знавець та дослідник Декарта багато зробив для спростування вульгарної рецепції свого великого попередника та неодноразово наголошував на присутності в його текстах евристичного та конструктивного потенціалу. «Декарт, - пише він в післямові до англійського перекладу одного із своїх творів, - залишається одним з наших найближчих сучасників». Для Маріона безсумнівно, що «Декарт, потужний у своїй загадковій простоті... має найбільш тісний контакт з сучасною філософією».

Спираючись на зазначені принципи Маріона та сучасні інтерпретації текстів Декарта, дисертант знаходить в них як основні чинники деформації любові, так і умови можливості її автентичної прояви. Йдеться про вихід за межі поверхневого тлумачення позиції Декарта як розробника чистого раціоналізму та зосередження уваги на формах прояви в його філософській спадщині чуттєво-пристрасного начала людини.

Оцінюючи негативні результати впливу технічного прогресу на долю любові впродовж останніх кількатороків, дисертант справедливо діагностує “амнезію любові”. Розглядаючи її генезу, він зосереджується на змістовній реконструкції основних чинників цієї деформації. Ця задача успішно вирішується на сторінках першого розділу, який має назву “Мислити любов крізь призму егологічної філософії”.

На думку автора дисертаційного дослідження, чільне місце серед несприятливих для любові чинників належить завищеній оцінці людиною власного “Я”. Її проявами є ті ключові поняття та епітети, які демонструють абсолютизацію значущості внутрішнього світу людини. Йдеться про поняття “соліпсизм еґо”, “радикальний соліпсизм”, “безумовний пріоритет Я”, конститууючу роль еґо, його автаркічність тощо.

Критично переосмислюючи ці стереотипи, автор дисертаційного дослідження в першому розділі також розглядає філософські вчення Гусерля та Гайдегера, які є свого роду варіаціями філософської позиції Декарта. Для нього є безсумнівною теза щодо еґологічної інтенції зазначених мислителів. Однак знані європейські мислителі і сам Маріон уникають спокуси радикалізму та нігілізму щодо ролі чуттєво-пристрасної складової людської природи. Інакше кажучи, вони відмовляються від перебільшення значущості логіко-понятійного мислення, а їх позиції щодо можливості існування любові є амбівалентними. А тому в процесі свого звертання до попередньої традиції філософування Маріон зосереджується на пошуку форм увиразнення змістовної альтернативи стану занепаду любові. Наслідком осмислення амбівалентності філософських вчень знаних мислителів є констатація дисертанта успішності реалізації задуму Маріона щодо виокремлення “концепту любові у текстах Декарта, Гусерля та Гайдегера”. Йдеться про реалізацію задач а) по реконструкції концептуальних, екзистенціальних та інтерпретативних відмінностей “між еґологічним і альтерологічним статусом суб’єкта”, б) виявлення способу відсторонення Маріона від Декарта, Гусерля та Гайдегера (дисертаційне дослідження, с. 22).

Змістовно осмислюючи форми прояви цього дистанціювання, варто наголосити також на амбівалентності започаткованої Декартом традиції філософування в тлумаченні поняття метафізика. Оскільки традиційна метафізика як метафізика суб’єкта себе вичерпала, то на її місце претендує новий постметафізичний суб’єкт без суб’єктивності, нова герменевтика дарування. Розробляючи змістовну альтернативу традиційній метафізиці, в якій основною метафорою є світло, Маріон звертається до метафори голосу та споріднених з ним понять. Йдеться про поняття виклик, поклик, німота, мовчання, вслуховування тощо. В означеному контексті “Я” для нього є не стільки самодостатнім вихідним пунктом філософування, скільки похідним від зовнішнього поклику. Інакше кажучи, “Я” відбувається як результат відповіді на незнане джерело запрошення. «Я отримую себе з поклику, який мене мені дарує...», – наводить дисертант афористичну формулу Маріона (дисертаційне дослідження, с. 125).

Конструктивно переосмислюючи вчення попередніх мислителів, Маріон, як переконливо показує дисертант, також дистанціюється від традиційного розуміння ключових категорій феноменології Гусерля, модернізуючи їх. Зокрема розкриваючи своє розуміння природи дару, він зауважує його “неінтенційну структуру”. Резюмуючи власне переосмислення природи людського Я як мислення, дисертант наголошує на тезі про те, що у Маріона на місце *ego cogito* приходять афектований свідок (дисертаційне дослідження, с. 123).

Вивчаючи спосіб переосмислення Маріоном вульгаризованих версій декартознавства, варто привернути увагу до факту принципової відмінності його позиції від все ще поширеної в вітчизняній історико-філософській традиції. Йдеться про моду пов’язувати спрямованість шукань Декарта зі способами опанування природи. Для Маріона означений підхід є несерйозним та не вартим уваги, оскільки його власне бачення шукань Декарта резюмується в образі людини як пана власних пристрастей. Дистанціюючись від редукції природи людини у Декарта до її раціональної складової, Маріон наголошує на ключовій ролі волі. Виходячи з факту тісної сполученості волі та пристрастей (почуттів), дисертант справедливо називає параграф “Чеснота благородства як остаточне втілення *cogito*”. Оскільки почуття є рушійною силою людської поведінки, Маріон не випадково саме аналізом “Почуттів душі” завершує свої дослідження спадщини великого попередника. Йдеться про його останню публікацію з циклу декартознавства під красномовною назвою “Про пасивну думку Декарта. Міф про картезіанський дуалізм” 2013 року. Для нас сьогодні цей текст особливо важливий, оскільки містить змістовні передумови для осмислення повноцінного існування людини в гармонії зі світом та іншими людьми, до проявів якого належить феномен любові.

Треба зазначити, що усі елементи наукової новизни переконливо аргументовані в тексті дисертації. Ознайомлення з ним дає достатні підстави для тези про те, що підхід дисертанта до осмислення генези і природи тих чинників, які уможливають феноменологію любові у Жана-Люка Маріона, відзначаються оригінальністю, фундаментальністю та глибиною.

Завершенням роботи стали логічні та обґрунтовані висновки, які впливають зі змісту дисертаційної роботи та окреслюють методологічні засади подальшого аналізу цілої низки актуальних в сучасному філософуванні проблем.

Загалом дисертація А. Гнатіва на тему “Феноменологія любові у філософії Жана-Люка Маріона” безумовно є актуальним, завершеним, цілісним та ґрунтовним дослідженням, спрямованим на вирішення нагального

теоретичного та практичного завдання реконструкції основних принципів та шляху Ж.-Л.-Маріона в процесі інтерпретації феномену любові. Разом із тим, загальна позитивна оцінка дисертаційного дослідження спонукає до роздумів, зауважень та побажань щодо поліпшення тексту дисертаційного дослідження та додала б нових вимірів його основним висновкам та положенням:

1. Аналізуючи текст дисертаційного дослідження, варто зауважити перенасиченість його цитатами, що створює істотні перешкоди на шляху розуміння матеріалу та позиції автора. На мою думку, цей момент значною мірою може бути пояснений надмірним захоплення автора предметом дослідження;

2. Викладені автором результати власного вивчення філософської позиції Маріона щодо феномену любові на сторінках дисертаційного дослідження мають деякі лакуни, заповнення яких збагатить його аналітичний та евристичний потенціал. Зокрема було б доцільно в ході подальших напрацювань автора дисертації на теренах новітніх інтерпретацій нинішнього стану речей зосередити увагу на недостатньо проясненому в тексті дисертаційного дослідження ставленню Маріона до метафізики. Йдеться а) як про його відношення до потужної тенденції реабілітації метафізики в філософії ХХ ст., так і б) до чільного місця метафізики у філософських вченнях Декарта, Гусерля та Гайдегера. Драматичну напругу означеній проблемі надає її тісна поєднаність з антропологічними пошуками зазначених мислителів. А тому хотілось би почути, як останні можуть бути синтезовані з модернізацією традиційної метафізики.

3. При розгляді окресленої Маріоном альтернативної системи тих категорій, які уможливають концептуальне осягнення феномену любові в тексті дисертаційного дослідження недостатньо повно розкрито їх спадкоємність з вченнями Декарта, Гусерля та Гайдегера.

Висловлені зауваження та побажання не впливають на високу оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційного дослідження А. Д. Гнатіва, яке є самостійним, обґрунтованим та засвідчує високий рівень кваліфікації автора. Його дисертація – це оригінальне дослідження, яке задає напрям перспективних наукових досліджень у вітчизняній філософській думці та стимулює подальші пошуки у різних галузях філософського знання.

Завдання, поставлені дисертантом, виконані, мета дисертаційного дослідження, яке є завершеною кваліфікаційною роботою, досягнута. Результати роботи мають як фундаментальний, так і прикладний характер,

що поглиблює теоретичну та практичну значущість дисертації. Автор дисертаційного дослідження дотримувався вимог академічної доброчесності.

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать автору і є його науковим доробком. Отримані дисертантом результати є науково обґрунтованими й ретельно виваженими, вони багаторазово були апробовані у вигляді доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях, опубліковані у фахових виданнях. Дисертаційна робота є першим в українській філософії систематичним філософським дослідженням феномену любові у філософії Жана-Люка Маріона.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження **Гнатіва Андрія Дмитровича** на тему **“Феноменологія любові у філософії Жана-Люка Маріона”** відповідає спеціальності 033 Філософія та вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), та вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Гнатів Андрій Дмитрович, за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук,
професор кафедри філософії та
українознавства Українського державного
університету науки і технологій,
професор

Анатолій МАЛІВСЬКИЙ